

Szerkesztői iroda:
Nagyenyeden
A KIADÓHIVATALBAN
hová
lap szellemi részét illető
közlemények küldendők

Kiadóhivatal:
Wokál János könyvkereskedése
hová
az előfizetések és hirdetések
bermentesen küldendők.

Kéziratok nem adatkak vissza.

KÖZÉRDEK

Vegyestartalmu heti lap.

Megjelenik minden vasárnapon.

Előfizetési feltételek:
helyben házhoz hordva vagy
vidékre postán küldve
egész évre 4 frt.
félre . . . 2 frt.
negyedévre 1 frt.

Hirdetmények díja:
3 hasábos petit sorért, vagy
ennek helyéért 5 kr.
Bélyegdíjért külön 30 kr.

Nyilttér sora 15 kr.

A közutakról és vámokról.

Fennebbi egyszerű címet viseli az 1890 évi I-ső törvényczikk, mely f. hó 15-én lépett életbe. Egy vastag kötet képezi a törvényt s az utasítást, mely egyszerre véget vet azon régi, több százados rendszernek, minek alapját az erdélyi részek régi törvénykönyvének: az Approbata és Compilata Constitutióknak titulussaiban lehetjük fel.

Nagy és nevezetes alkotás ez, melynek elvei felett évek hosszu során vitakoztak a miniszterium kebelében s egy Barossnak vas erélye és szerencsés keze kellett hozzá, hogy az akadémiai értékű hosszadalmas eszmecsere egy rationalis munkával cseréltesék fel.

Az elv, mely keresztül lett vive, nem csekély fontossággal bír. Széchenyi elve: a közös teherviselés, e téren még eddigelé nem volt méltányosan életbe léptetve. A régi rendszer állott tenn az utmunka teljesítésénél, az t. i. hogy a kinek igavonó marhája, meg jó két tenyere volt, az dolgozott, vagy megváltotta magát és annyi marháját, a hányat igavonásra használt. A birtokos, ki bérbe adta uradalmait; a tőkepenés, ki százezreket kamatoztatott; a házbirtokos, ki ezeket szedett fel a házbér negyedek alkalmával lakótól; a kereskedő, ki nagy percentet huzott portékája után; a gyáros, ki száz, meg száz munkást foglalkoztatott s gépeivel ezerekre menő árukat termelt; a nagy fizetésű tisztviselők, orvosok, ügyvédek stb. éppen csak annyit fizettek váltságul, mint az a szegény napszámos, a kinek a falu végén valahol egy kis szalmás házikója volt, de annyit soha mint a földbirtokos marháit után, ki az adó terhein kívül a jelzett rendű és rangu uraknak még utat is készített, persze a legtöbbször rosszul, mert

a végén mégis csak kitűnt, hogy két annyi marhával se lehetett volna elegendő kavicsot hordani a mindenféle osztályba tartozó utakra.

A 48 előtti időkkel szemben az a változás történt, hogy az utakat nem csupán a jobbágy készítette, hanem hozzájárult, a fennebbi nem éppen méltányos módon és felosztással, a lakosság többi része is. Amde a közérdekű terheket aránylagosan kell mindenkinek hordozni azon jövedelem és azon előny arányában, melyet valamely állam területén, annak jogintézményei által biztosítva és elősegítve, magának megszerezni és biztosítani tud. Ez elvet vitte keresztül a törvényhozás a „Közutakról és vámokról“ szóló törvényben, természetesen oly módon, hogy nem pusztán csak a jövedelem képezi az utak építésére és fenntartására szükséges költségekhez az alapot, hanem köteles minden egyenes adót nem fizető, 18 évet már betöltött, de 60. évet még el nem ért férfi utadótartozás fejében 3 kézi napszámot természetben, vagy egyenértékű váltság összeg (mely azonban 1 forint 50 krajczárnál nagyobb nem lehet) lefizetése által leszolgálni. Tudva azt, hogy pl. vármegyénkben 1 frt 80 kr volt a kézi napszám, és 2 frt a fuvar napszám teljes váltságára, könnyen belátható, miszerint a legtöbb gazda ember, ki eddig az utmunka váltságot fizette, az adó után fizetendő százalékba, még ha a törvény szerinti maximumot — a 10 százalékot vesszük is fel, — aránylag csekélyebb rovattal fog fizetni az eddiginél.

Ezzel ellentétben a többi, eddig részben, vagy egészben utadómentes adózóknak az egyenes adó 6—8 százalékaival leendő megrovása nem képez oly nagy áldozatot, főleg az esetben, ha a befolyó jövedelem gondosan s lehető jutányosan oly

utak kiépítésére használtatik fel, melyek a kereskedelmet ennek, segedelmével pedig a mezőgazdaságot és ipart segítik fellendíteni és élénkíteni, s ezek következtében az életmódokat könnyebbé és kényelmesebbé teszik.

A törvényhatóságokon s a községek előljáróságain áll megvalósítani a törvény helyes intenzióit, Baross miniszteren bizonyára nem fog mulni a szigorú felügyelet és ellenőrzés, de a jóra való törekvés támogatása sem.

Az EMKE választm. gyűlése Kolozsvártt.

Minden hónap 12-én összegyűlnek az EMKE buzgó párolói közül azok, kiket hivatalos kötelességeik vagy halaszthatlan magán teendőik feltétlenül nem tartanak vissza. A távolság nem számít. Horváth Gy. pl. Bécsből érkezett meg. Dániel Gábor főispán pedig nem tartja magát öregse által felmentve, hogy Sz.-Udvarhelyről el ne zónázzék Kolozsvárra. Legkevesebben aránylag a kolozsváriak vesznek részt, míg ellenben gr. Bethlen Gábor napokat szentel az ügynek és Enyedről id. Gáspár János, dr. Kovács Ödön, Török Bertalan és ifj. Gáspár János, tehát mind nagyon is elfoglalt férfiak, — nem sajnálnak időt, pénzt, fáradságot, hogy részt vegyenek a „mind fontosabbá váló működésben. Már pedig mennél több intézményt létesít, mennél többet áldoz és mennél több tőkét gyűjt az EMKE, annál fontosabb és annál több felelősséggel jár működése; — éppen azért felhívjuk s figyelmeztetjük a választmányi és az alapító tagokat, hogy mennél gyakrabban mutassák ki megjelenésük által érdeklődésüket.

Ülés elején gr. Bethlen Gábor meleg szavakkal emlékezett meg br. Orbán Balázs elhunytáról; emléke hálas szavakkal lessz a jegyzőkönyvbe is megörökítve. Azután dr. Felméri Lajoshoz fordult az elnök és a „Nemzeti neveléstana“ megjelenése alkalmából üdvözölte a kitünő tudóst, az EMKE buzgó vezérfinak egyikét, mit Felméri meghatottan köszönt meg.

Sándor József főtitkár, az EMKE igazi lelke, olvasta fel részletes havi jelentését s utána Merza Lajos, ki a

TÁRCZA.

Emlékezés Nagyenyed pusztulására.

(1849. január 8.)

Szilágyi Farkastól.

Miután a tudományok összehalmozott kincseit ily módon megsemmisítették, az épületekre került a sor, hogy a Muzsák fiának e helyen többé még hajléka se legyen, hová a tanulni vágyó ifju nemzedék összegyűlhessen, hogy magát kiképezze.

A régi „Apafi“-féle négyszögben épült egy emeletes épülettel könnyebben czélt értek. Ez nem volt magass épület, aztán meg fedélzete zsindeyes vala.

Tűzet adtak ennek is s a nyugotra néző szárny fele részének kivételével, — azon résznek kivételével — melyben az auditorium volt, leégett és rommá lett teljesen. Még a földszinti rész szobáinak boltozetei is legnagyobb részben beszakadtak. Nem is épült fel többé. Ezen történelmi nevezetességű épületnek már csak emléke él, azon még életben lévőik lelkében, kik egykoron a tudományoknak kincseit falai között gyűjtögették.

Mikor az első mentő csapat jan. 11-én Enyedre megérkezett, ezen épület javában égett.

A mult század vége felé 1776—7-ben az „Apafi féle vagy „Ó kollegium“ nyugotra néző szárnyával szemben, ezen szárnyépület hosszával egyenlő hosszúságban egy emeletes épületet emeltek. Ez már cseréppel volt fedve.

1704-ben Virágvasárnapján az enyedi báró Tige császári ezredes bosszúlo csapatát elöl az égő várból ide menekültek volt át. Ekkor ez az épület szintén leégett.

Nem tudták felgyújtani, hanem a szobákat, ugy az emeleti, valamint a földszinti részen levőket teljesen összerombolták.

Az 1827-ben építeni kezdett és teljesen csak 9 év mulva 1836-ban befejezett „Uj kollegium“ felgyújtásával még többet vesződtek, de leégetni ezt sem tudták. A gyönyörű boltozatos szobákba összehordottak minden kézügyben levő gyúlékony anyagot, tüzi fát, asztalokat ágyakat, ajtókat, felszedett padlózat deszkákat, ablak rámkákat, a könyvtár, régiségvár, természetrajzi, ásvány gyűjtemény álványait, stb. stb. Azután meggyújtották azon czéltől, hogy a fedélzet az ablakon kicsapó lángoktól vegyen tüzet. Sehogy sem érték czélt. Az ablakokon kicsapó lángok a fedelet megkímélték, a szobák azonban egytől-egyig teljesen összeletek rombolva. Egyszerűbb eljárás lett volna, hogy a gyuananyagot hordják a hiu padlózatára s ott csináljanak tüzet, akkor biztosan czélt érnek, de ide sem mertek felmenni azt híven, hogy itt is mint a rom. kath. templom hiupadlózatán menekülők rejtőködnék, kik esetleg körműkre koppinthatnak.

Tévedtek. Nem rejtőködött ott egy lélek sem. A szobákból kicsapó lángok a monumentális épület falát a piac felőli részen végtől hosszába bekormozták. Ezen elkomorító hatást előidéző állapotjában hagyatott az ötvenes évek derekáig.

Leégtek továbbá azok kivételével, melyek a „Bethlen utca“ balsorán fekszenek, a tanári lakások is. Tehát leégett a régi püspöki lak, melyben Bodola Sámuel a hittan tanára és az erdélyi ref. egyház generalis notariussa; a városháza mellett levő, melyben Szász Károly előbb a jogtudományok később a matematika tanára, a várbeli, melyben Vajna Antal a paedagogia tanára 1848 és az ezt megelőző években laktak.

A melyeket a lángok megkímélték, azok is felduadtak. Leégett a „Két hatyu“ vendéglő, az udvarbírói lak, a nyomda emeletes épülete; leégtek malmak, gazdasági

épületei Enyedon valamint a hozzátartozó falvakban mind.

Elpusztultak több évről meggyűlt sok ezer veder mennyiséget kitevő kitünő minőségű borai, nagy gabona készlete, gazdag marhaállománya és gazdasági felszerelvénye sat. sat., szóval elpusztult mindaz, mit az oláh népfelkelés, a Bethlen főtanoda ingó és ingatlan javaiól ama gyászos emlékü időkben Enyedon és a vidéken megtudott semmisíteni.

Hogy mily nagy mérvű károkat szenvedett ezen intézet belépületeiben és külgazdaszatában, bizonyítja azon becsú, melyet a katasztrófa után csakhamar véghez vittek s mely az ingó és ingatlanokban szenvedett kárt kétszáz-ezer p. frtra becsüli, a szellemi értékben és műbecsben szenvedett károsodást, mely megbecsülhetetlen, természetesen ide nem értve.)

Az erdélyi ref. püspökségnek 1716-on innen 1784. október 18-ig állandó székhelye nem volt. Ugyanis miután Kolozsvári István akkori erdélyi ref. püspököt Steinville eszásári generalis a Gilányi által hagyományozott ref. püspöki lakból, Gyulafehérvárról mondhatni kidobta, a püspöki székhely újra régi vándor állapotjába esett vissza. A melyik: egyház papja volt a püspök, azon egyházban lakott, tehát azon egyházközség volt a püspök ideiglenes székhelye. Természetesen a püspökség székhelye szerint a püspöki levéltár is vándorolt. Ezen levéltár biztonságba helyezése volt az egyik indító ok, mely az erdélyi ref. status kormányzó férfait, más nyomós indító okok mellett arra serkentette, hogy a püspöki székhely bármi áron is állandósítsassék és pedig állandósítsassék Nagyenyeden. Az erdélyi ref. status ezen régi kedvencz terve 1784 október 18-án megvalósulást is nyert az által, hogy ezen napon Eperjesi Zsigmond akkori ref. püspök Felvinczről, a püspöki levéltárral együtt Enyedre

*) Lásd a „Bethlen főtanoda története“ 299. lap.

terhes főpénztárosi tisztet díjtalanul vezeti, jelenti, hogy az egyleti vagyon 457,898 frtot tesz.

Br. Orbán Balásnak az EMKE lévén egyik örököse, a hagyaték rendezése s ezzel kapcsolatban, ha előnyösnek bizonyul, a tövisi fekvők eladása is kimondatott.

Gámán Zsigmond és Szöcs Géza számvizsgálók be-terjesztett jelentésükben a legnagyobb elismeréssel emelik ki a példás rendet. A gyűlés a pénztár megvizsgálására Szoboszlay Károly, Török Bertalan, Hory Béla és Horovitz Sámuel tagokat küldte ki, kik azt rendben találván, a példás kezelés felett meglepedéssel tették meg jelentésüket. Együtt kimondatott, hogy miután az egylet a pénztárvezetékkel szemben nem tekinthető egyszerű betevőnek, — az igazgatóságok tagjaitól egyetemleges kötelező nyilatkozat veendő épp úgy, mint ez hasonló esetekben a fővárosi pénztárvezetékénél fennáll

A folyó évi segélyezések hosszú sorozatát H. Gál Domokos, kisküküllőmegyei alispán adta elő; majdnem 4 óra hosszat tartott a tárgyalás, és pedig a segélyezési elvek pontos követése folytán kellő eredménnyel. Összesen 30,000 frt, részben befizetési, részben járadék tőke lett kiosztva. Ezzel együtt már 350,000 frt van lekötve. Hálás köszönettel lett fogadva Szász Domokosnak Mogyoró-Keréken, gr. Degenfeld Gusztávnak A.-Kutsa községben iskolai célra egy-egy telek ajándékozása iránt tett ajánlata. Az óvodák létesítésében be fog vártni a törvényjavaslat beadása s csak azután határoz a választmány pl. a vasvári óvoda segélyezése ügyében is. Szép ajándékokban részesült az EMKE Zakariás Dániel nyugbrádi ev. ref. lelkész által, ki 14,000 frtra becsült telkét és házat árvaházi jelleggel összekapcsolandó óvó számára ajánlotta fel, mit hazafias köszönettel fogadott a gyűlés s megbizta K. Sándor József dévai kir. közjegyzőt az ügy előkészítésére. A segélyező bizottságnak dr. Kovács Ödön indítványára köszönet szavaztatott.

Méltán kérhető bárki is, hogy az a roppant munka, mit az EMKE teljesít, mennyibe kerül? Horváth Gyula felszólalására került elő e kérdés, ki nagy elismeréssel emelte ki, hogy az a tömérdek levelezés és irodai munka, szállásbérrel és a személyzet fizetésével együtt csak 3000 fruba kerül, oly csekély összegbe, melyhez fogható takarékoságot bizony egy ily nagy forgalmu intézet sem mutathat fel. És még is akad nem egy az ugynevezett „jóbarátok közül, ki nem restelli olyan álhírekkel „szolgálni az EMKE-nek“, mintha annak jövedelmét legnagyobb részben az administrazioja, szállása, s tisztviselői emészték fel; — hanem aztán tessék csak megnézni azokat a humánus testületeket, melyeket ezek a jóbarátok adminisztrálnak, — milyen takarékoságot milyen czél-szerű jövedelem felhasználást (!?) láthatunk ott! Ment-sen Isten tőlük.

A gyűlés este 8 órakor oszlott szét. A tagok nem sokára a „Hungáriá“-ban gyűltek össze, hol tőszet ugyan nem volt, de e helyett fejlődött ki oly érdekes, az erdélyi kérdéseket közlő értekezés, mely havonként ismétlődve, az EMKE gyűléseit más tekintetben is méltán látogatottá tehetné, kivált ha o. képv. közül is többen

érdeklődnének azon ügyek iránt, melyekre az Emkének férfiai kellő tekintettel lenni kötelesek. Egyetlen alkalom volna arra, hogy közérdekű — nem politikai — kérdések felett barátságos eszmecsere fejlődjék, az erdélyi közéletben is a mi sok ellentétes nézetet helyesebb irányba volna képes terelni és sok kicsinyes, időtlen felfogást oszlatna el teljesen egy kis jóakarattal.

VEGYES HIREK.

— Az EMKE Szentesen, a magyar alföld e nagy városában rendkívüli lelkesedés közt alakult meg f. hó 15-én. Gr. Bethlen Gábor, Horváth Gyula, Bartha Miklós, Dániel Gábor főispán, gr. Bethlen Bálint, gr. Kornis Viktor, Hory Béla, Sándor József, Merza Lajos, Felméri Lajos, Szathmáry György orsz. képviselő voltak az EMKE küldöttjei, kiket Sarkadi Nagy Mihály polgármester és Sima Ferenc vezetése alatt ezerekre menő polgárság várt: A gyűlés a ref. templomban volt, rendkívül lelkes lefolyással. Sarkadi Nagy Mihály vázolta a megalakulás előzményeit, utána gr. Bethlen Gábor tartotta megnyitó beszédét kiemelve, hogy az EMKE a magyar állam eszméjének tesz szolgálatot. Felméri Lajos az EMKE keletkezésének okait fejtegette, mire Bartha Miklós rendkívüli hatású beszédében fejtegette az EMKE czélját és hivatását annyi igaz lelkesedéssel, hogy a közönség egy része könnyezett hatása alatt. Horváth Gyula, mint Szentes diszpolgára lelkesítette belépésre a polgárságot kifejtve, hogy az Alföld e nagyszabásu mozgalmával megkezdődik a politikai mellett a társadalmi Unió is Erdélylyel. Beszéde elhangzása után egyszerre 500 szentesi lakos belépése lett bejelentve. A szentesi választmány Sarkadi N. Mihály elnöklete alatt megalakítván, fényes díszbeidő következett, melyen Horváth Gyula kijelentette hogy képviselői fizetésének harmadát a szentesi fiók utján az Emkének adományozza s felhívta a gazdákat, hogy építsenek magtárt s aratáskor ajándékozzanak gabonát! A hatás óriási volt. Több lelkes nő elhatározta, hogy a szentesi női választmányt megalakítja, Csongrádon is mozgalom indult meg, hogy külön EMKE fiók alakuljon.

— A Bethlen Gábor emlék ünnepe rég folyt le oly szép sikerrel, mint folyó hó 17-én d. u. a nagy aulában, melyet nagy díszes közönség töltött meg. Nagy Károly, tartalomban s előadásban egyaránt szép imája, Szabó Jenő emlékbeszéde, Viski ódája, melyet Tárkányi szavalt, egyaránt méltó az elismerésre. A zenekar hatással adta elő Tannhäuser indulóját, Borsai kitűnő Bethlen ódája pedig zajos tapsokra ragadta a közönséget. Öszinte örömmel fejezzük ki a közelisémet. A majálisnak is kedvezett az időjárás.

— A marosvásárhelyi ev. ref. gimnázium felsőbb osztályának tanulói és tanárai Bedőházi János igazgató vezetése alatt Gy.-Fehérvárt, aztán Zalatnát, Abrudbányát, Verespatakot megtekintve, f. hó 22-én érkeznek meg városunkba. Reméljük, hogy szívesen látott vendégeink lesznek. Valjón évről évre nem volna-e jó, ha a gy.-fehérvári és n.-enyedi főiskolák tanárai hasonló igen helyes kirándulásokat rendeznének?

— A nagyenyedi iparos ifjuság vegyes dalkara folyó évi május hó 25-én azaz pünkösd első napján Borsai Sámuel Bethlen-főiskolai zenetanár és karnagy vezetése alatt, a reformátusok templomában, énekelni fog. Városunk mélyen tisztelt közönségének figyelmét felhívjuk ezen üjdonságra.

— Fülöp Géza, szászvárosi ev. ref. pap, a Bethlen-collegium egykori kitűnő növendéke, kihez annyi jogosult reményünk fűződik egyházi és társadalmi közéletünk terén, amint mély részvétellel értesülünk, reménytelenül súlyos beteg lett. Vajha a kitűnő férfit megtartaná a Mindenható, kinek oly hű és nemeslelkű szolgálja volt.

— Időjárásunk egyik végletből a másikba esik. F. hó 13-án délben 30°C. volt, este 18°, éjjel vihar, mely néhány szalma fedelet megbolygatott; 14-én délután jégeső volt, mely csekély kárt tett. De annál nagyobb viharok dultak pl. Szeged környékén, Amerikában pedig egy-egy városkát pusztít el a vihar s árvíz. A termések gyönyörűek, de téli alma és körte kevés lesz, a egyszerű virágzás meddő maradt. Nyári gytamóles u. m. meggy, cseresznye, körte, eper, ribizli sok lesz, a szőlő igen szép.

— Nekrolog. A nagyenyedi m. kir. országos fegyintézet tisztikara mély fájdalommal jelenti, hogy szerzett kartársa Molnár Gyula kir. orsz. fegyintézeti tiszt irnok folyó évi május 10-én reggeli 8 órakor. életének 29-ik évében hosszas betegség után, jobblétre szenderült. A megboldogult földi részei május hó 11-én d. u. 4 órakor tetettek a kath. köztemetőben örök nyugalomra.

— A Bethlen-főiskola VIII. gymn. oszt. teljes mértékben sikerült osztályvizsgálata némelyikén Erdődi Béla tank. főigazgató jelen lévén, a legnagyobb megelégedéssel távozott. Az írásbeli érettségi vizsgálatok közül ifjaink a magyar és latinból kitűzött tételeket sikeresen megoldották, vasárnap a számtanból, hétfőn a görögöből folyik a vizsga. A szóbeli érettségi jun. 30-án és jul. 1-én lesz, melyen az állam kiküldöttje Felméri Lajos, a ref. egyh. kerületét Csató János alispán lesz. Sikert kívánunk.

— Farkas kölyköket hoztak be egy kosárban a csombordi erdőből. Nyolcz szép fekete, kövér állatka volt, melyeknek kedves szülei szorgalmasan hordogatták most is a vigan ugrándozó báránykákat anélkül, hogy rajta vesztenének. Bizony kár volt eltérülni a vadpusztítási jutalmakat.

— Koos Ferenc „Életem és korom“ czimű érdekes művének 2-ik kötete megjelent. Az olvasó igen érdekes rajzát találhatja egy munkás életnek; melegen ajánljuk pártolásra, tekintve, hogy a a tiszta jövedelem fele egy brassói ovoda alapjára van szentelve. A terjedelmes kötet ára különben 1 frt 50 kr.

CSARNOK.

Bethlen-óda.

(Elszavaltatott főiskolánk Bethlen-ünnepélyén. 1890 máj. 17.)

A mult időknék fénye leng körül!
Letűnt napok; — dicső emlékezet!

költözöködött és elhelyezkedett azon lakásban, melyet gróf. Székely Jánosné szül. gróf. Thoroeczky Zsuzsána adományozott lakásul az erdélyi ref. püspöknek, mint enyedi első papnak.

Ez időtől az erdélyi ref. püspökök folyton és háborítatlanul Enyeden laktak, 1847-ig a „Miriszló“ utcában a gróf Székely féle házban, 1847-ben azonban az öreg Antal János püspök átköltözöködött a „Magyarutczába“ az Imreh Miklós féle házba, melyet a ref. status szerzett meg állandó püspöki lakásul.

Antal János püspökkel igen természetesen a püspöki levéltár is emez új püspöki lakásba lett átköltöztetve.

Ez a levéltár pedig gazdag és becses vala. Magában foglalta egyébb értékes okmányok mellett a zsinati jegyzőkönyvek eredeti példányait, a főkonzistorium és püspöki hivatal között folyt tárgyalások okmányait s sok más 1589-ig felnyuló becses okleveleket.)

Ez a becses levéltár is elpusztult 1849. január 9-én talán az utolsó darabig. Antal János püspök mikor 1848 november 8-án az Enyedről kivonuló magyar csapatokkal, megszokott nyugalmas otthonából maga is távozott lakásának felügyeletével Benkő Dániel akkori lörinczrévei ref. lelkészt bizta volt meg. Benkő családjával együtt oda be is költözöködött s a nagy katasztrófa bekövetkeztéig ott lakott.

Igaz hogy Prodan, mint Enyed tárparancsnoka 1849 január első napjaiban rendszeren a püspök pinczéjéből hordatta saját maga részére a legjobb borokat, azonban a püspöki lakás és levéltár a katasztrófa éjjeléig bántatlanul maradt.

Benkő a mint észrevette, hogy a katasztrófa bekövetkezett, családja tagjaival együtt kik köztött volt egyik veje Benke Zsigmond is, az „enyedi patak“ mentén távozott s azután elmenekültek előbb a „Geropen“ nevű szőlőhegyre onnan pedig nagy nehezen Tövisre.

*) „Nagyenyedi Album“ 35. lap szerkesztette Szilágyi Sándor.

Hogy a püspöki lakban mi történt? azt elbeszélni senki sem tudja, én legalább olyan emberre, ki Benkőék távozása után ott maradtott s az ott véghez vitt rombolás szemtanuja lett volna még ez ideig nem találtam.

Magát az eredményt nagyon is lehet tudni. Kirabolatott és feldulatott teljesen a püspöki lakás is, mint minden uri lakás Enyeden. Tele pinczéjét kiürítették, butorait összetörték, gazdag könyvtárát szét szórták és megsemmisítették.

Megsemmisítették a püspöki levéltárt is, mely alakas utcára néző részének északi sarok szobájában volt elhelyezve.

Szakértő kellett, hogy itt a rombolást vezesse, olyan egyén kinek ezen levéltár értékéről fogalma lehetett, mert különben alig érthető, hogyan semmisülhetet az meg, az utolsó darabig, holott a püspöki lak azon része, melyben a nagy becsű levéltár elhelyezve volt nem égett le. Az udvarra benyuló szárny felele igaz hogy elhamvadott, de az utcára néző épület része épen maradt, márpedig a levéltár, mint imint említém a lak eme részében volt elhelyezve.

Az enyedi ref. egyház levéltára is szétszóratott a Keul István luth. pap lakásán, de mert ezen telken a tűz nem pusztított a szétszórt levéltárnak egy része még is csak megmaradt s később összeszedhető volt.

Ugyanez mondható Nagyenyed város levéltáráról is miután a városháza, melyben a levéltár elvala helyezve szintén nem égett le.

Ki az erdélyi ref. püspöki levéltár teljes megsemmisítésének átkos munkáját véghez vitte s ez által a magyar ref. anyaszentegyháznak pótolhatatlan veszteséget óhajtott okozni — czélját érte, mert ez annyira érezhető veszteség, hogy e miatt az erdélyi ref. egyházkerület történetét alaposan és megérdemelt részletességgel megírni nem lehet.

Elbeszélésünk folyamán meg kell emlékeznünk idb Zeyk Miklósnak, városunk és országrészünk egyik kitűnőségének tragicus sorsáról is a leghitelesebb források után:

Idősb Zeyk Miklós a „Bethlen“ főtanoda korán elhunyt híres terményrajzi tanára, ifjabb Zeyk Miklósnak nagybátyja, Erdélynek azon időben kétségen kívül legtanultabb férfa, ki a régi classikus és élő mivelt nyelveknek s azok irodalmának alapos ismerete mellett kiváló kedvvel foglalkozott a történelem, nemzeti gazdaság és természet tudományokkal. És mint élő könyvtár, a valódi humanismus és mivelttség példánya életfeladatul tekintette s legnemesb örömét találta abban, ha a körébe vonzott fogékony fiatalok a tanulás, az öngondolkodás és önmunkásság vágyát fel bírta ébrasztani; ha bölcs tanácsával a jóra, szépre nemesre és józan hazafias irányra kalauzolta s az életpálya választás estélyeivel, a tájékozó forrásokkal és eszközökkel megismertethette.

Ezen nagyember ajkáról folyó bölcsesség s roppant ismerete mellett finom, gyöngéd, megnyerő modorra által mély és maradandó hatást gyakoroltak a fogékony ifjuságra. A nagy tudós gazdag könyvtáránál talán még becsesebbek voltak azok a széles körű olvasmányaiból egy hosszú életlen át készített bírálatos kivonatok s az ezekhez fűzött bölcs és hazai viszonyainkra kiterjedő elmélkedések, közhasznu tanácsok és utasítások az ismertetek minde n ágában . . .

Családot nem alkotott; a harminczas években Diódon, az áldott emlékü Zeyk Dániel családjánál élt; a negyvenes években Enyedre költözött, elébb a szentkirályi utcazi „Tövisi“ féle házban, — hol most a megyei kórház van, — azután a kollegium utczában, a régi püspöki lak utczára nyíló két szobájában lakott, szemben híres neveltje és öse Zeyk Miklós tanár szállásával. (Folyt. köv.)

A mar

A t
és egyéb
hideg leg
egyébként
körülmény
Ha csak
is sokat t
elen.

Hog
kezdetben
dának is
következő

egyedek dalkara
napján Bor-
arnagy veze-
kelni fog. Vá-
mát felhívjuk

pap, a Beth
hez annyi jo-
almi közle-
k, reményte-
t megtartaná
szolgája volt.
másikba esik.
éjjel vihar,
14-én dél-
e annál na-
Amerikában
árviz. A ter-
kevés lesz, a
römölés u. m.
lesz, a szülő

kir. országos
ti, hogy szer-
tézeti tisztí
kor. életének
szenderült.
d. u. 4 óra-
alomra.

oszt. teljes
viken Erődi
jobb megelé-
álatok közül
et sikeresen
a görögöl
és jul. 1-én
ajos, a ref.
rt kívánunk
kosárban a
ővér állatka
hordogtják
hélkül, hogy
a vadpuszti-

ezimű ér-
olvasó igen
k; melegen
a jövedelem
e. A terje-

máj. 17.)

teznünk idb
zünk egyik
sebb forrá-

a korán el-
Miklósnak
kívül leg-
ivelt nyel-
ellett kiváló
gazdaság és
nyvtár, a
életfeladatul
ha a körébe
gondolkozás
ha bölcs
dás irányra
rel, a tájé-
ette.

g s roppant
modora által
kony ifju-
talan még
mányaiból
matok s az
terjedő el-
az isme-
kbeu Djó-
nál élt; a
a szentki-
a megyei
a régi püs-
szemben
ásával.

Melyeknek sirján élet és halál,
Jelen, s a múlt remélve fog kezét.
Két század évnek hantja tartó
Hazánk, s hitünknek hősi bajnoka!
Két századévnek sűrű fátyolán
Dereng keresztül lelked csillaga.

A hol a port a por fogadta be,
A hol nagy lelked fényes temploma
Nyugodni tért, — imádkozásait
Százerek ajka küldi el oda.
Tetrvágy, dicsőség, s minden alkotás
Zarándokutja sirodig viszen,
S szent ámulattal áll hantod körül,
A mely alatt egy Messiás pihen.

Egy Messiás, kit elküldött az Úr
Dicsőn harezolni mindenért, mi szent,
Ki istenért, honért, s a nemzetért
Nehéz túsáról uj túsára ment . . .
Egy Messiás, egy szent, kinek szívében
Hazánk — s hitünk eszméje egybeforr —
És alkotása nagy, nemes, dicső,
S a századok remek példája volt.

A hon, szabadság, ősi jog, s a nép
Hőslelkü gyámja, védbástyája volt,
S főlráza népét, tette hívta fel
A tiszta ég ha olykor elborult:
S csatára vitte, vér s halál közé
Dicső hazánknak üdvösségeért
S a szózatától lelkesült kebel
Pirosló vérén vásárolt babért.

Midőn a kornak ifju gyermekét,
Az uj életre támadt szellemet,
Ellolytanák a bölcső vankosán
A szük kebel, s az aljas érdekek:
A sikra szállt! itt kard, amotta könyv,
Az ige könyve, szent, örök beszéd;
A mely előtt legyőzve térdpelt
A századok táplálta vak setét.

A sikra szállt . . . itt kard, s e kényszerít,
Amott a könyv, s az ige győzelem . . .
Bilincseket tör és világosit,
S a szellemet hősvé teszzen.
A kard, az ige győz . . . a szellem él, —
A hit szabad — s a lelkiismeret
Lerázhata magáról végre hát
A százados, nehéz bilincseket!

Hős fejedelem! te nemzetünk egét
Áttündöklött, régen lehunyt sugár . . .
Miként a hulló csillagok mögött,
Mögötted is egy fényes pálya áll.
De míg a csillag végtelenbe vész:
Neved közöttünk él, s nagy szellemed
Mert visszasírta vészese napjain
A szentegyház s kesergő nemzeted.

. . . A sir megdobbant, hantja megrepedt
És gloriával száll a szellem el.
Magaera tör, s miként egy füstökös
Ragyogva, égve, égi fényt lövel.
Késő utódnak tápot, üdvöt ad,
Lángostorával szívet, lelket ér
Rideg közönyt önállózatra vált,
Önérdéket közössel fölcsérél.

Körülbeleg e szent falak között,
S mi újra élünk, újra éledünk,
S szívünkbe minden dobbanásra nő
Erősbödik, uj lángra gyúl hitünk.
S e hit mi nekünk szárnyat ad, ragad
Tul fellegen, a fényes égen át . . .
S a fejedelem mint testesült reményt
Fogadja ott fenn győzelmes hadát.

Viski Gyula,
II. úh.

KÖZGAZDASÁG.

A marha-tüdővész gyérítése és gyógyítása.

(Folytatás.)

A tüdőgyuladást elidézhetik még a forró moslék és egyéb forró takarmány, a tulmeleg gőzös istállókból a hideg legelőre való hajtás s az ilyen istállókból, s egyébként is a nagyon hideg víz itatása. Tehát ezen körülményektől is szükséges állatainkat megoltalmazni. Ha csak az eddig mondottakat követik gazdatársaim, már is sokat tettek, a ragadós tüdőlob fellépése s terjedése elen.

Hogy pedig a ragadós tüdőlobot felismerhessük, s kezdetben mindjárt gyógyíthassuk, szükséges nekünk gazdáknak is a betegség kórtanait ösmernünk, s ezek a következők:

A tüdővész — ragályos tüdőlob — ragályos baj mely a tüdő kötőszövetének fertőzés által való gyuladástól áll.

Ezen nyavalyánál két stádiumot különböztethetni meg; az első a lappangó időszak, mely 2—6 hétig szokott tartani, sőt péha hónapokig is. Symptomák: szaggatott gyenge, s rövid köhögés, mely alatta has izmok feltűnően igénybe vétetnek. Olykor étvágyhiány s esetleg tejapadás; a hőmérsék: 39.7—40 C°. Ha tehát ezen jelenségeket a legkisebb mérvben is észre vesszük, az ily állatokat, a többiekétől röktön elkülöníteni, s haladék nélkül az alább megírt orvoslához fogni szükséges.

A második, vagyis a lázas stádiumban a köhögés gyakoribb, de mindig gyenge és száraz. A légzés gyorsított és nyugó, az oldalakon erős emelkedést láthatni, valamint az orozinpák is fel tűnően mozognak. A marha érzékeny, sőt fájdalmat is árul el, ha a mar mögött a gerince oszlopot vagy a mellkast megnyomjuk. A marha már ekkor alig eszik valamit, a tejelés megszűnik; a szőrezet borzassá, fénytelené válik; a fülek és a szarvak váltakozva, vagy hidegek vagy melegiek; a fejelőre nyujtva s a lábait szűgytől kifelé tartanak, vagyis az állat első lábait szétterpeszti, mely állás tipikus a tüdővészre nézve. Az állat belső hőmérséke 40—41, sőt 42°. Ha az állat még akkor sem vágatik le, a légzés mindig erőltetettebbé, a köhögés mind gyakoribbá s a kilehelt levegő bűdössé válik, míg végre az állat fuladási rohamok között el hül.

Ezeket előre bocsátva, térjünk át azon kérdés megfontolására, hogy e betegségnek okzerű gyógyítását miképpen kellene megkísérteni s miképpen lehetne legvalószínűbben reájönni, hogy melyek lehetnek valójában főbb s specifikus gyógyszerei?! Szerény nézetem szerint, miután a ragályos tüdőlob egyszerre a tüdőgyuladásnak, — kivált kezdetben — mégis csak gyuladás a tüdőben, a miután gyuladások ellen hatalmasabb szer (harminczöt éves gyakorlati tapasztalatom is határozottan igazolta) a hasonszenvi aconitumnál nincsen, mely után a tüdőben levő gyuladások ellen bryonia, később a láz megszüntével a foszfor adása mindig jó hatásúnak bizonyult, tehát ezen hasonszenvi szerek azok, melyeket ezen betegségben mindenekelőtt kipróbálni kellene és pedig a legelső kortelek fellépésekor az aconitum azonnal beadandó, a 3-ik higitásból egy adagban 7—8 cseppnyi 2—3 órai időközönként. 8—12 adag aconitum beadása után — mely erős izzadást idéz elő, kivált ha az állat e mellett be is takartatik — bryoniát felváltva aconitummal a fenti mennyiségben 3—4 órai időközben 3—5 napig, ha a baj könnyebbül, akkor napjában csak 2-szer, míg később csak minden 2-ik 3-ik nap, ennél is később a kura befejezéséül naponként 2—3-szor foszfor lenne beadandó több időig.

Erosen hiszem és remélem, hogy e gyógyszerek ha idejében a betegség kezdetén alkalmaztatnak, sikeresen fognak hatni s idővel a ragályos tüdőlob specifikus gyógyszerévé válni. Ki kell tehát próbálnunk, még pedig magunknak a gazdáknak is: ártani, nem árthatnak vele s 30—40 kr ára szer elegendő 8—10 darab marha kigyógyítására. A gyógyítás első stádiumában a beteg állatot, pokrócczal vagy ponyvával jól betakarni igen tanácsos s ajánlatos, hogy a beteg állat mindjárt kezdetben jól megizzadhasson, va lamint az erős légvonattól s áthűléstől is megóvni szükséges.

Ha pedig e betegség netalán bacillusoktól származnék, miután a bacillusok legtöbbször megölő mérge az arsenicum album a 3-ik dóziséből (hasonszenvi), mely szer különben is minden ragályos betegség ellen minden állatnál hatalmas övgyógy szer, — úgy hogy az egészséges állatoknak is be kellene adni belőle (poralakban), kis állatnak egy nagylencsényit, nagy állatnak egy közepeszerű késhegynyi mennyiséget hetenkint 2 szer 3-szor.

Ezek volnának azok, melyeket a ragályos tüdőlob gyérítése s gyógyítása érdekében elmondani s a gazdaközönség tudomására hozni kötelességemnek tartottam. (E—s.)

* A triesti általános biztosító-társaság (Assicurazione Generali) f. é. április hó 29-én Triestben tartott 58-ik közgyűlésén bejelentette az 1889. évi mérlegét.

A közgyűlésnek tett jelentésekből értesülünk, hogy az életbiztosítási ágban a díjtartalék 2.046,093 frt 42 krral szaporodott és 1889. december 31-én 26.634.162 forint 01 krra emelkedett, míg az 1889-ben ujonnan kötött biztosítások összege 16.226,817 frt 86 krra rugott miáltal az 1889. december 31-dikén érvényben levő biztosítások tőke összeg 116.904,648 frt 39 krra felszaporodott.

Az elemi biztosítási ágazatokban a díjtartalék 2.194,541 frt 21 krt tesz ki, míg az 1889. december 31-dikén a jövő évekre érvényben maradó díjkötelezvények összege 23.544,053 frt 22 krra rüg.

Az értékpapírok árfolyam ingadozásának fedezésére szolgáló tartalékalap 253,855 frt 74 krral szaporodott és 1889. december 31-dikén 1.190,453 frt 60 krra emel-

kedett, noha a kisorsolandó értékpapírok csak is névértékükkel lettek a mérlegbe felvéve.

A tőkésített nyereségtartalék elérte az alapszabály szerinti magasságot 2.625,000 krral, míg az ingatlanok tartalékalapja 1.289,480 frt 92 krra emeltetett.

Az 1889-ben kifizetett károk összege: 10.214,545 frt 47 kr. A társaság alapítása óta egész 1889. deczember 31-dikéig 227.371,940 frt 22 krry tekintélyes összeget fizetett ki károk fejében. Ezen összegből 139.041 káreset 42.396,621 forint 32 krajczár kártérítése hazánkra esik.

Az összes biztosítási alapok 2.388,389 frt 32 krról 40.758,238 frt 42 krra emeltettek és a legjobb értékekben vannak elhelyezve. Tiszta nyereség fejében 653,448 frt 48 kr. lón kimutatva, miből minden egyes részvényre 106 arany forintnyi 265 franknyi jutalék esik.

Mint ismeretes, az Assicurazione Generali életbiztosított feleinek érdekében már évek előtt elhatározta és alapszabályainak 43. §-a értelmében keresztül is vitte, hogy az életbiztosítási ág díjtartaléka a B) mérleg szerint egészen külön kezeltek és külön számlákkal el, és, hogy az alaptőkees nyereségtartalékok felét kizárólagosan az életbiztosítottakjára vára külön lekötötté. 1889-ben nevezett intéze az életbiztosítási társaságérdekében még egy igen nevezetes és fontos lépést tett előre, a menyiben kijelentette, hogy az életbiztosítási ág különös érdekében a jégbiztosítást üzletköréből kizárja és azt mint a baleset ellen való biztosításnál tette, egy külön e célra szolgáló intézetnek átengedi.

Ez által a triesti általános biztosító társaság üzletfelei még is azon helyzetben vannak, hogy összes biztosításait a nevezett intézet ügynökei által helyezhetik el jól és megbízhatóan, mert a mint a baleset ellen való biztosításokat az „Első o. általános baleset ellen biztosító társaság“ által intézteni el, ép úgy utalja a jégbiztosításokat a szintén általa támogatott „Magyar jég és viszontbiztosító részvény-társasághoz“ elintézés végett. Minthogy, mint ismeretes, ezen két intézet [mindegyike egy-egy teljesen befizetett millióra rugó alaptőke és az Assicurazione Generali jól kipróbált ügynöki hálózata felett rendelkezik és azonkívül az anyaintézet szolid elvei szerint kormányoztatik, nevezett két társaság is azon kellemes helyzetben van, hogy biztosítási ágaikban a legmesszebb terjedő biztosítékokat képesek nyújtani.

* A belügyminiszter és a szőlőtermelés. Amaz erős mozgalom folytan amely a kormányzat minden közeget tevékenységre hívta fel Magyarország pusztuló szőlőszételek megmentésére, a belügyminiszter 18568. sz. alatt a szőlészeti szakértelem terjesztése érdekében a következő körrendeletet intézte valaményi megye törvényhatóságához. „Minthogy a véleményének nyilvánítására felkért illetékes m. kir. földmívelési miniszter ur oda nyilatkozott, hogy a Baross Károly orsz. gazd. egyleti titkár által szerkesztett „Borászati Lapok hazánkban az egyedüli szaklap, mely a szőlészeti és borászati kérdések szakszerű tárgyalását tüzte ki feladatául s ezen nem épen könnyű feladatának különösen az utóbbi években elismerést érdemlő igyekezzettel, népies módon, anélkül azonban, hogy ez a szakszerűség rovására történnék, sikeresen iparkodik megfelelni, kiválóan pedig újabb, sajnos évről-évre fokozódó mérvben terjedő, az erdekelte birtokok részéről egyre itenzivebb módon való védekezést, tehát alaposabb szakismereteket igénylő phylloxera és peronospora vészek kérdéseiben is sikeres igyekezik a szőlőbirtokos és szőlőműves közönség körében a szükségesen tájékozottság és szakértelem terjesztéséről és fejlesztéséről közrehatni, minek folytán kívánatosnak mutatkozik, hogy a jelzett fontos szerepre hivatott szakközönség, különösen a nagyobb mérvben szőlőműveléssel foglalkozó vidékeken minél inkább elterjedjen és minél több olvasóra találjon, az említett közgazdasági tekintetnél fogva a földmívelési miniszter ural egyetértőleg, a „Borászati Lapok“ című szakközönségi s törvényhatóságok különös figyelmébe ajánlom azzal, hogy ezen közhasznú szaklapra hívja fel a községi előjárások figyelmét is. Gróf Szapáry Gyula s. k. — A belügyminiszter által fent ajánlott lap, a mely már a kultuszminiszter elismerésében is részesült, kiadóhivatala (Budapest Köztelek) kívánatra bárkinek küld mutatványszámot. — Előfizetési ára: egész évre 5 frt. fél évre 2 frt 50 kr.

Ganz seid. bedruckte Foulards fl.

1.20 bis fl. 3.90 p. Met. (ca. 450 vetch. Dessins) — vers. roben- und stückweise porto- und zollfrei in's Haus das Seidenfabrik-Depot G. Henneberg (K. u. K. Hofliff.) Zürieh. Muster umgehend. Briefe kosten 10 kr. Porto. (7)

Meteorologiai adatok.

május 10—16 Nagyenyeden

NB. Az adatok sorrendje: légnyomás a közepe mm tengersenínén, hőmérsék közepe, maximuma és minimuma C° nedves ég, borulat (bt=borult, bs=borus, dt=derült, ds=derős) legnagyobb sél (E—K—D—N 1—10 fokkal) csapadék mm stb. Az egész hétről szóló sorozat zárjéles számai az előbbi hét közi kümbözetet jelen ti.

Szombat.	54.4	+17.7	+23.4	+12.0	79	bs	DN2	1.2	eső d. vih.
Vasárnap	58.5	17.5	24.8	11.6	77	ds	DN2	0.1	.
Hétfő	58.0	21.6	29.2	12.2	65	ds	DN3	—	.
Kedd	54.5	21.2	30.4	12.8	57	ds	DN5	ny.	villám
Szerda	56.7	17.4	24.0	11.6	73	ds	DK2	73	jégeszápor
Csütörtök	60.0	12.8	15.6	10.0	83	bt	D	0.5	eső
Péntek	61.6	13.9	19.0	10.6	73	bs	DK6	—	.

Egész hétről. 57.7 (+3.6) 16.9 (+1.4) 32 (0) ds 9.3 (+2.4) eső
A jövőben valószínű időjárás: továbbra is hűvös, több esővel! néha dérral fenyegető éjjeli hőmérsék. Közi: Dr. F. D.

Felelős szerkesztőség:

Dr. MAGYARI KÁBOLY. TÜRÖK BERTALAN.
Kiadótulajdonos: WOKÁL JÁNOS.

